పి.డి.షామ్దాసాని

Vs

సెంట్రల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా లిమిటెడ్

[పతంజలి శాస్త్రి సి.జె., మెహర్ చాంద్ మహాజన్, ముఖర్జియా, దాస్ మరియు చంద్రశేఖర అయ్యర్ న్యాయమూర్తులు]

భారత రాజ్యాంగము, రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్). 19(1) (f), (1), 32 – ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల ఆస్తి హక్కుల ఉల్లంఘన – రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)32 క్రింద అట్టి వాజ్యాల నిర్వహణ యోగ్యత

రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్). 19(1) (f) ఆస్తి స్వాధీనత, ఆస్తి నిర్వహణ మరియు ఆస్తి బదలాయింపు హక్కుల పరిరక్షణ కొరకు సుస్పష్టము గా ఉద్దేశించ బడినది. ప్రజాశ్రేయస్సు కొరకు చట్టబద్ధమైన అధికార వినియోగం ద్వారా వ్యక్తి హక్కుల క్రమబద్ధీకరణ చర్యలు మినహాయించి, ఈ ఆస్తి హక్కు రాజ్య(స్టేట్) చర్యల నుండి రక్షణ కల్పిస్తుంది. అదేవిధము గా, రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)31(1) ప్రకారము చట్టబద్ధమైన మార్గము లో తప్ప ఏవిధమైన మార్గము లో గానీ ఇట్టి ఆస్తి హక్కుల ఉల్లంఘనకు రాజ్య(స్టేట్) వాళ్ళకు వీలు లేకుండా రక్షణ కల్పించు చున్నది. ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల ఆస్తి హక్కుల ఉల్లంఘన ఆ రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్) పరిధి లోనికి రాదు.

కనుక ఒక వ్యక్తి ఆస్తి హక్కు మరొక ప్రభుత్వేతర వ్యక్తి వల్ల ఉల్లంఘించబడిన అట్టి వ్యక్తి పరిష్కారము కొరకు సాధారణ చట్టము లపై ఆధారపడవలెను గానీ రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)32 క్రింద అర్జీ చేసుకోవడం ద్వారా కాదు.

ప్రారంభిక అధికార పరిధి: వ్యాజ్యము సంఖ్య 1951 యొక్క 328. సెర్షియోరరి, ప్రొహిబిషన్ మరియు మాండమస్ రిట్లు జారీ చేయుటకొరకు రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)32 క్రింద వ్యాజ్యము (పిటీషన్). తీర్పులో పొందుపరచిన వాస్తవాలు.

వాది తరఫున: వాది వ్యక్తిగతంగా

ప్రతివాది తరఫున: సి.కె.దఫ్తరీ, సొలిసిటర్ జనరల్ ఆఫ్ ఇండియా, (ఆయనతోపాటు జే.బి.దదాచంజీ)

1951, డిసెంబర్ 21. న్యాయస్థానం తరఫున తీర్పు వెలువరించిన వారు

పతంజలి శాస్త్రి సి.జె. – ఇది రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్). 19(1) (f) మరియు రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)31(1) క్రింద గల వాది ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షణను కోరుతూ రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)32 క్రింద వేసిన వ్యాజ్యము. హక్కుల అతిక్రమణకు పాల్పడిన వారు సెంట్రల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా లిమిటెడ్, ఒక ఇండియన్ కంపెనీల చట్టము, 1882, క్రింద నమోదు కాబడిన కంపెనీ మరియు దాని రిజిస్టర్డ్ కార్యాలయము బొంబాయి నందు కలదు. (ఇకపై కేవలం "ఆ బ్యాంక్" గా ఉదహరించబడును).

బ్యాంక్ యొక్క మూలధనం (క్యాపిటల్) లో వాది ఐదు షేర్లు తన సొంత వాటా గా కలిగియుండగా; ఆ బ్యాంక్ అట్టి షేర్లపై ధారణాధికారము (లీన్) కలిగి ఉన్నందున, వాది నుండి అప్పు సొమ్మును రాబట్టు నిమిత్తము ఆ షేర్లను 1937 లో అమ్మి వసూలు చేసుకొని, వాటిని బ్యాంక్ పుస్తకాలలో నమోదు చేసుకోవడం జరిగినది. ఆపై వాది (పిటీషనర్) బొంబాయి హైకోర్టు నందు వరుస పెట్టి చట్టబద్ధమైన చర్యలు (ప్రొసీడింగ్స్ కు) వ్యాజ్యములు (పిటీషన్లు) దాఖలు చేసి అట్టి అమ్మకము, బదిలీ చెల్లుబడిని మరియు హైకోర్టు యొక్క ప్రారంభిక అధికార పరిధి, పునర్విచారణ (అపీలు) అధికార పరిధి లను ప్రశ్నించడం జరిగినది. వీటిలో తాజా అయినది వాది (పిటీషనర్) బ్యాంక్ పై 1951 లో వేసిన దావా. ఆ దావాను మార్చి 2వ తేదీ, 1951 లో కోడ్ ఆఫ్ సివిల్ ప్రొసీజర్

నందు ఆర్డరు 7, రూల్ 11(డి) ననుసరించి కాల పరిమితి దాటుట వలన చెల్లుబాటు కానిదిగా నిరాకరించడమైనది. ఇప్పుడు వాది (పిటీషనర్) ఈ కేసునందు, ముందు వెలువరించిన వ్యతిరేక తీర్పలన్నింటినీ కొట్టివేసి రాష్ట్ర ఉన్నత న్యాయస్థానం (హైకోర్టు) "అట్టిదావాను అప్రతిఘటిత దావాగా స్వీకరించి విన్నమీదట ప్రతివాదులకు వ్యతిరేకముగా తీర్పు వెలువరించ వలసినదిగా లేనియెడల ఆ దావా సంబంధితమైన తగు ఉత్తర్వులు జారీ చేయవలసినదిగా', కోరడమైనది. ఇక్కడ ఉదహరించ వలసినది ఏమనగా ముందు ఉదహరించిన దావా నిరాకరించబడినప్పటికీ అట్టి నిరాకరణపై అప్పీలుకు వెళ్ళే అవకాశమున్నప్పటికి అట్టి వెసులుబాటును ఉపయోగించుకోక పోవడం. దానికి చెప్పే అసాధారణ కారణం "అట్టి అప్పీలు వేసినప్పటికి ఆయా కోర్టులలోగల న్యాయమూర్తులందరూ దానిని వినే అర్హత కోల్పోయిన వారే కనుక" కారణం బ్యాంక్ నందు వారికి గల ప్రయోజనాలు కావచ్చు లేదా తన పట్లకల దురభిమానము కావచ్చు.

మా అభిప్రాయము ప్రకారం వాది (పిటీషనర్) తనకు గల పరిష్కార మార్గాల పట్లతప్పుడు అవగాహన కలిగి ఉన్నారు మరియూ ఈ వాజ్యం(పిటీషన్) ప్రాథమిక కారణాల వల్లనే విఫలం కావాలి. రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్). 19(1) (f) కానీ, రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)31(1) కానీ, వాటి నిజమైన నిర్మాణం, ఒక తప్పుడు వ్యతిచర్యను నిరోధించడానికి గానీ లేదా ఒక సామాన్య వ్యతిచర్య నుండీ రక్షణ కల్పించుటకు ఉద్దేశించినది కాదు. రాజ్యాంగ నిబంధన. 19 "స్వేచ్ఛా హక్కు" కల్పిస్తుంది మరియు ఖండం (క్లాజు) (1) పౌరునకు కొన్ని ప్రాథమిక హక్కులను కల్పిస్తోంది. వాటిలో "ఆస్తి స్వాధీనత, ఆస్తి నిర్వహణ మరియు ఆస్తి బదలాయింపు" స్వేచ్ఛకూడా కలవు. అయతే ఇట్టి హక్కు, ఖండాలు (క్లాజులు) (2) నుండీ (6) వరకూ పొందు పరచిన కారణాలకు అనుగుణంగా రాజ్యానికి (స్టేట్‌కు) కల ఆంక్షలు విధించు అధికారమునకు లోబడి ఉంటాయి. రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్). 19 లో ప్రయోగించిన భాష మరియూ నిర్మాణ స్వరూపం మరియూ దానిని రాజ్యాంగం మూడవ విభాగము లో పొందుపరచిన విధానము బట్టి ఈ రాజ్యాంగ నిబంధన ముఖ్యోద్దేశము పైన

ఉదహరించిన రక్షణ కేవలం రాజ్య(స్టేట్) చర్యల నుండి రక్షణ కల్పించుటకు మాత్రమే, అదికూడా ప్రజాప్రయోజన నిమిత్తము రాజ్యానికి (స్టేట్ కు) కల ఆంక్షలు విధించు అధికారమునకు లోబడి ఉంటాయి. ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల ఆస్తిహక్కుల ఉల్లంఘన ఈ రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్) పరిధి లోనికి రాదు.

నిబంధన 31(1) విషయము లో కూడా ఈ పరిస్థితి భిన్నముగా లేదు. ఖండం (క్లాజు) (1) ను విడిగా, మిగిలిన నిబంధన పై ఆధారపడకుండా అవగతం చేసుకుంటే దానిలో వాడిన భాష విస్తృత పరిధిలోకి ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల ఆస్తిహక్కుల ఉల్లంఘన కూడా వస్తుంది, ఒక ప్రక్క ఖండం (క్లాజు) (1) లో "రాజ్య (స్టేట్) అనే పదం వాడక పోవడం, మరో ప్రక్క అదే రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్)చెందిన ఖండం (క్లాజు) (2) లోనూ ఇంకా భాగం III కు సంబంధించిన అనేక నిబంధనలలో "రాజ్య (స్టేట్) అనే పదం ప్రయోగించడం పై పిటిషనర్ ఉద్ఘాటన చేసేడు. అంతేకాక రాజ్యాంగం లో ఏడవ షెడ్యూల్ క్రింద కేంద్ర సామాన్య పట్టిక (Union List) నమోదు సంఖ్య (Entry. No.) 33, రాష్ట్ర సామాన్య పట్టిక (State List) నమోదు సంఖ్య(Entry. No.) 36, మరియు ఉభయ సామాన్య పట్టిక (Concurrent List) నమోదు సంఖ్య(Entry. No.) 42, లను ఉదహరిస్తూ, ఎప్పుడైతే ఈ పట్టికలను రాజ్యాంగ నిబంధన (ఆర్టికల్) 246 తో కలిపి చదివితే పార్లమెంట్ కు గానీ, రాష్ట్ర అసెంబ్లీకు గానీ ఆస్తిసముపార్జన కైగానీ, ఆస్తిస్వాధీనము కైగానీ కేంద్ర ప్రయోజనాల కొరకు గానీ, రాష్ట్ర ప్రయోజనాల కొరకు గానీ చట్టాలను చేయు అధికారము ప్రదానిస్తుంది. అయితే రాజ్య(స్టేట్) "ఆస్తిహక్కులు హరించడానికి" సంబంధించి చట్టం చేయడానికి ఎటువంటి అధికారమూ కల్పించబడలేదు. అందువల్ల ఖండం (క్లాజు) (1) లో ఉదహరించ బడిన "ఆస్తిహక్కులు హరణ" కేవలం ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల సంభవించినదే. భారత ప్రభుత్వ చట్టం, 1935, లో సెక్షన్ 299 సబ్ సెక్షన్ (1) అనుగుణంగా భారత రాజ్యాంగం లో నిబంధన (ఆర్టికల్)31 లో క్లాజ్ (1) అని , దానిని ముసాయిదా నిబంధన (ఆర్టికల్)19 లో తొలగించి (తదుపరి

నిబంధన (ఆర్టికల్)31), దాని పరివర్తిత రూపం మాత్రమే, సబ్ సెక్షన్ (2) గా ప్రజాప్రయోజనార్థం తప్పనిసరి ఆస్తి స్వాధీనత కోసం పొందుపరచడ మైనది. కానీ, అటు పిమ్మట క్లాజ్ (1) ను పునఃస్థాపన చేస్తూ నిబంధన (ఆర్టికల్) 31 ను డ్రాఫ్టింగ్ కమిటీ రిపోర్టు సిఫారసు కు అనుగుణంగా ప్రస్తుత రూపంలో అధిశాసనం చేయబడినది. కాబట్టి క్లాజ్ (1) క్లాజ్ (2) కు విభిన్నంగా అమలు కాబడాలన్నది ఉద్దేశపూర్వకము . ఈ వాదనలలో మాకు ఎటువంటి బలము కనిపించుటలేదు.

క్లాజ్ (1) ను ఒంటరిగా, మిగిలిన ఆర్టికల్ కు సంబంధము లేకుండా, అన్వయించు కొను విషయమై తన వాదనను సమర్థించు కొనుటకు వాది (పిటీషనర్) మా సహోదర న్యాయాధిపతి తన తీర్పు 'చిరన్‌జిత్ లాల్ V. ది యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా (1950)SCR. 869' లో చేసిన వ్యాఖ్యానాల పై ఆధారపడ్డారు. అందులో తను వ్యక్తపరచిన అభిప్రాయ మేమనగా క్లాజ్ (1) సాధారణ సూత్రప్రకటన ప్రకారము ఏ వ్యక్తి యొక్క ఆస్తిహరణ చేయకూడదు, కేవలం చట్టబద్ధమైన అధికారము తో మినహా. అంతేకాక ఇందులో నష్టపరిహారానికి ఎటువంటి షరతులూ పొందుపరచలేదు. ఇక పోతే క్లాజ్ (2) ఆస్తి సముపార్జన లేక ఆస్తి స్వాధీనము మరియూ దానికి సరియైన నష్టపరిహారము ఇచ్చుట విషయాలను చర్చిస్తున్నది. మరోవిధంగా వ్యక్తము చేయాలంటే, క్లాజ్ (1) లో చెప్పబడిన 'హరించుట', క్లాజ్ (2) లో చెప్పబడిన 'హరించుట' కు, అంటే సముపార్జన లేక స్వాధీనాలకు భిన్నము గా ఉండాలి. ఈ వాజ్యానికి సంబంధించినంత వరకూ ఈ ప్రశ్నలోనికి వెళ్ళడం నిరుపయోగమని మాకు అనిపించింది. ఊహాజనితంగా క్లాజ్ (1) క్లాజ్(2) తో సంబంధం లేకుండా అన్వయించుకున్నా అట్టి ఆస్తిహక్కు ప్రత్యేక ప్రాథమిక హక్కుగా ప్రకటితం. ఏ ప్రత్యేక ప్రాథమిక హక్కును జీవించడానికి మరియూ స్వేచ్ఛకు ఆర్టికల్ 21 ప్రకటిస్తున్నదో అదేవిధంగా మాత్రమే. నిబంధన (ఆర్టికల్) 21 లో రక్షణను గురించి స్పష్టంగా పేర్కొనబడలేదు. కానీ అలాంటప్పుడు అది సాధారణ వ్యక్తుల వల్ల సంభవించే స్వేచ్ఛా జీవించే హక్కు హరణ కొరకు నిర్దేశింపబడినది గా మాత్రమే భావించవలెనా? "చట్టబద్ధమైన విధానము తో తప్ప' అనే పదాలు సంపూర్ణంగా అటువంటి

సూచనలు తోసిపుచ్చుతాయి. అదేవిధంగా, "చట్టబద్ధమైన అధికారము తో మినహా" అనే పదాలు నిబంధన (ఆర్టికల్) 31 క్లాజ్ (1) ప్రకారము ఒక సాధారణ వ్యక్తి ఆస్థిపై అనధికార ప్రభుత్వచర్యను నిషేధించడం. కారణం ఒక సాధారణ వ్యక్తి ఆస్థిహక్కును మరొక సాధారణ వ్యక్తి చట్టపరమైన అధికారము తో హరించే ప్రశ్న ఉత్పన్నము కాదు కనక.

పట్టికలలో (Lists) నమోదుల (Entries) విషయములో వాదనలు అవగాహన రాహిత్యము తో కూడినది. కేవలం ఏడవ షెడ్యూలు కు సంబంధించి ఒక పట్టికలో "ఆస్థిహక్కు హరణ విషయమై" నమోదు లేనంతమాత్రాన దేశంలో కల చట్టసభలలో ఆస్థిహక్కు హరణ విషయమై చట్టాలు చేయగలిగే అధికారము లేదనలేము. అటువంటి చట్టము , ఉదాహరణకు, పట్టిక II లో నమోదు సంఖ్య ద్వారా లేదా పట్టిక III లో నమోదు సంఖ్య ద్వారా చేయవచ్చును. ఆర్టికల్ 31 క్లాజ్ (1) స్పష్టసిద్ధముగానే ఆస్థి హక్కు హరణ విషయమై చట్టాలు చేయగలిగే అధికారము కలగజేస్తున్నది కనుక కావలసినంత చట్టసభల అధికారము లేదను వాదన విఫలయత్నము.

అంతేకాక ఈ నిబంధన (ఆర్టికల్) శాసన చరిత్రకూడా ఏవిధంగానూ వాది (పిటీషనర్) వాదనకు దన్నుకాలేదు. భారత ప్రభుత్వచట్టము 1935, లో సెక్షన్ 299 సబ్ సెక్షన్ (1) ని ఎప్పుడూ కూడా ప్రభుత్వేతర వ్యక్తుల వల్ల ఆస్థిహక్కు హరణను నిషేధించుట కొరకు ఉద్దేశించబడినది గా అన్వయింపబడలేదు. ఇది పునఃస్థాపన, అందుకే, అదే ఆకృతిలో ఆర్టికల్ 31 ఉండుట, ఒకసారి నిబంధన (ఆర్టికల్) 19 ముసాయిదా నుండి తొలగించిన తరువాత, అనేటువంటి అనుమితులు వాది (పిటీషనర్) వాదనలకు ఎటువంటి దన్ను చేకూర్చలేవు. పైపెచ్చు ఇది నిబంధన (ఆర్టికల్) 19(1)(f) మరియు నిబంధన (ఆర్టికల్) 31(1) లు, ఏవైతే సాధారణ వ్యక్తి ఆస్థిని రాజ్యము రక్షణ నుండీ అతి గొప్పరక్షణ కవచాలో, ప్రభుత్వేతర సాధారణ వ్యక్తుల వల్ల ఆస్థిహక్కుల ఉల్లంఘన గా అపోహ చేయడానికి మూలకారణ మైంది, కానీ అటువంటి వాటికి పరిష్కారం వెతుక్కోవలసినది సాధారణ చట్టాలలోనే.

ఈ దృక్కోణము తో మిగిలిన కొన్ని వాజ్యనిర్వహణ విషయమ్మై బ్యాంక్ తరఫున సొలిసిటర్–జనరల్ లేవనెత్తిన ఆక్షేపణలు గురించి చర్చించడము వ్యర్థము. ఈ వాజ్యము (పిటీషన్) కొట్టివేయడమైనది. ఖర్చుల నిమిత్తము మేము ఎటువంటి ఉత్తర్వులు జారీచేయుట లేదు.

వాజ్యము (పిటీషన్) కొట్టివేయడమైనది.

ప్రతివాది ప్రతినిధి : రాజీంద్ర్ నారాయిన్.